

Voor ouders en
andere opvoeders
van prepubers van
9-12 jaar

Opvoed-
handreiking
Media

Driestar *onderwijsadvies*

Colofon

Deze handreiking is een uitgave van het lectoraat Nieuwe media in vorming en onderwijs en maakt onderdeel uit van een viertal handreikingen voor ouders rondom het mediawijs opvoeden van kinderen, tieners en adolescenten. Deze handreikingen zijn ook goed te gebruiken voor iedereen die werkt met jongeren, zoals aan docenten, hulpverleners, jeugdwerkleiders, catecheten.

In deze handreiking worden cijfers genoemd en gegevens gebruikt uit diverse onderzoeken naar het gedrag van kinderen of jongeren. Deze gegevens zijn niet normerend bedoeld. Ze zijn gegeven als achtergrond en hebben de intentie om inzicht te geven in de ontwikkelingen die jongeren (in Nederland) doormaken en de manier waarop nieuwe media in hun leefwereld gebruikelijk zijn.

Lectoraat Nieuwe media in vorming en onderwijs, Wim van den Bosch

Driestar hogeschool, november 2016

Wijs met **media**?

'Zullen we heldje spelen!?' 'Best, ik ben Spiderman.' 'Goed, dan ben ik Hulk.' Opgetogen beginnen Guido en Jannick hun spel. Jacqueline zit met een kop koffie in een stoel het spel van haar twee zoons te bekijken. 'Jongens, kom eens. Vertel eens, wie zijn die Spiderman en die Hulk?' Enthousiast vertellen de jongens hun moeder over deze helden. 'Hoe komen jullie hieraan? Jullie weten toch dat wij niet van deze films houden?' 'O, dat hebben we bij de buurjongen gezien. Hij mag die films wel bekijken.' Moeder zucht. Hoe moet ze nu reageren?

Wijs met **media**!

Aart scrolt op Facebook vluchtig door zijn tijdlijn heen. Ineens valt zijn oog op een berichtje: 'Janine Bakker is vriend geworden met Marinda de Wit.' Hè? Janine is de zestienjarige dochter van zijn broer. Daar is hij al een paar jaar mee bevriend. Maar Marinda is zijn dochter van twaalf. Sinds wanneer zit zij op Facebook? En wat ziet ze er overdreven uit op haar profielfoto. Ze heeft haar haar heel anders en ziet hij daar nu ook make-up? Daar houdt ze zich toch nooit mee bezig? Peinzend laat Aart zich achterover zakken in zijn stoel. Hoe zal hij met Marinda het gesprek aangaan?

Mediaopvoeding

“Je kunt er niet meer omheen.” Die uitdrukking horen we regelmatig als het gaat over de smartphone, Minecraft, Facebook of Snapchat. Is het waar, kunnen we er niet omheen? Dat is maar de vraag.

Een van de belangrijkste taken van opvoeders en ambtsdragers is kinderen en jongeren de weg te wijzen en daarop bij de hand te nemen. Die weg is de smalle weg, als het gaat om ons leven voor Gods aangezicht, zoals de Heere Jezus ons daartoe aanspoort in Mattheüs 7. Dat betekent ook een smalle weg als het gaat om allerlei keuzes in het dagelijks leven. We ontzeggen onszelf en onze kinderen wat schadelijk en gevaarlijk voor hen is. Gaat het om zaken die risico's met zich meebrengen, dan nemen we het zekere voor het onzekere en laten we ze links liggen. Dreigt er groot gevaar, dan blijven we zelfs ver uit de buurt. Dat doen we bij kleding, speelgoed, voedsel, reizen, hobby's - en dus ook bij media.

Maar er zit een andere kant aan. Het 'we kunnen er niet meer omheen' is ook een gevaarlijke uitdrukking. Er klinkt een verontschuldiging in door, alsof we die smartphone en nieuwe media gebruiken omdat het nu eenmaal niet anders kan. Maar zeggen we dat ook over al die andere dagelijkse dingen waar gevaren aan verbonden zijn of die discussies hebben opgeroepen? "Tja, ik ben met de auto hè. Je kunt tegenwoordig haast niet meer zonder." Of: "Sorry, ik ontkom er niet meer aan, ik gebruik nu ook e-mail."

Door in deze trant over media te praten, in ons gezin, op een verjaardag, vanaf de kansel of op de catechisatie, geven we kinderen en jongeren tussen de regels door een negatieve boodschap mee. Kennelijk zijn media een noodzakelijk kwaad, iets wat we liever zouden missen. Bovendien blijkt daaruit dat we als opvoeders ook zwichten voor groepsdruk. Welk signaal pikt een kind daaruit op? "O, dus m'n moeder moppert op mij omdat de dominee kritiek heeft op YouTube?" "En waarom zit pa zelf de hele tijd op z'n laptop?" Mediaopvoeding vraagt om gewetensvorming, maar verwarrende signalen werken daarbij averechts.

Bij mediaopvoeding past een heel andere grondhouding. Het lectoraat Nieuwe media in vorming en onderwijs heeft een model ontwikkeld dat uitgaat van pelgrimschap. Als christen gebruiken we media niet tegen wil en dank, maar omdat ze ons kunnen helpen op onze levensreis. Niet onbeperkt, maar matig, zodat ze ons niet afleiden of hinderen op die reis. Helpen ze ons niet en dwarsbomen ze die reis juist, dan moeten we ze links laten liggen.

Ons mediagebruik zal altijd tonen waar ons hart ligt: of dat toebehoort aan de satan of aan Koning Jezus. Mediagebruik is dus een zaak van het hart en daarmee biedt de mediaopvoeding van schoolkinderen gouden aangrijpingspunten om met kinderen te spreken over het meest wezenlijke van het leven: over geloof en bekering, over het dienen van God en over de tijdelijkheid van ons bestaan. We mogen mediaopvoeding daarom zien als een kans om onze kinderen toe te rusten om weerbaar te staan in een gebroken wereld. Een kans ook om onze kinderen voor te leven in hoe zij, juist via internet, elkaar kunnen helpen en iets voor een ander kunnen doen. Dat past heel mooi bij de leeftijdsfase van het schoolkind, waarin de sociaal-emotionele ontwikkeling een grote stap neemt en waarin kinderen steeds meer gericht raken op de ander, op hun naaste.

Pelgrim, dienaar, leerling en burger

In deze handreiking worden praktische tips over mediaopvoeding gegeven, gezien vanuit de specifieke ontwikkeling die schoolkinderen doormaken. Daarnaast benadrukt de handreiking het belang om vanaf jonge leeftijd in de opvoeding in alles te werken aan het meegeven van een christelijke levenshouding aan onze kinderen. Want deze levenshouding is bepalend voor de manier waarop het kind (later) zal handelen en nieuwe media zal gebruiken. Kinderen ontwikkelen deze levenshouding door steeds te kijken naar de manier waarop ouders, verzorgers, andere opvoeders en andere kinderen media gebruiken. Omdat het media-gebruik van deze personen kan verschillen is het gesprek over Bijbels mediagebruik een belangrijk onderdeel van de mediaopvoeding.

In het Media Attitude Model is de levenshouding van waaruit een christen media dient te gebruiken, omschreven aan de hand van vier metaforen. Dat zijn de metaforen van pelgrim, burger, leerling en dienaar. In ons hele mediagedrag zouden we moeten tonen dat we een pelgrim, burger, leerling en dienaar zijn, leert het model ons. De praktische uitwerking van deze houdingen zal in deze handreiking centraal staan. Een korte introductie:

Pelgrim

De pelgrim is de reiziger, die zich bewust is van een hoger levensdoel en van zijn reis naar de eeuwigheid. Daarom sleept hij geen onnodige ballast mee in zijn rugzak. De christelijke vorming begint al in de jongste kindertijd: kinderen leren gewoonten als Bijbellezende en gezinsgebeden kennen. Kinderen imiteren het gedrag van hun opvoeders. Zijn hun opvoeders ware pelgrims?

Burger

De pelgrim is ook burger. Tijdens zijn reis is hij medeverantwoordelijk voor de samenleving waar hij deel van uitmaakt. Hij heeft daarin een roeping, een opdracht. Hij moet bouwen en bewaren

en dat vereist studie, arbeid en oriëntatie op de wereld om hem heen. Kinderen moeten de wereld leren ontdekken door fysieke waarnemingen. De ontwikkeling van de zintuigen staat voorop en dit vraagt variatie in spel en bezigheden.

Leerling

De pelgrim is ook leerling. Die houding staat haaks op de prikkelcultuur van deze eeuw, die ons verleidt om altijd online te zijn en die ons daarbij voortdurend afleidt. De leerling verdiept zich, richt zijn aandacht volledig op één onderwerp of persoon en waardeert de woordcultuur. Het lezen van boekjes met jonge kinderen is belangrijker dan het samen gebruiken van de smartphone. En kinderen moeten leren om één ding tegelijk te doen en dit ook af te sluiten voordat ze aan een andere taak beginnen.

Dienaar

De pelgrim is ook dienaar. Hij is niet alléén op reis, maar voelt zich verbonden met anderen, cijfert zichzelf weg en bevordert het welzijn van die ander. Hij gebruikt media niet asociaal maar sociaal. Voor jonge kinderen betekent het dienaar zijn dat ze van jongs af aan worden gestimuleerd om oog te hebben voor de ander. Sociale interacties leren hen om rekening te houden met elkaar.

Het Media Attitude Model is ontwikkeld om opvoeders te helpen. Het bevat geen handreikingen voor het omgaan met Minecraft of Snapchat, maar boort een diepere laag aan: wie ben ik als opvoeder, wie ben ik als mediagebruiker en wat vraagt de Heere God van mij op mijn reis naar de eeuwigheid? Deze vragen staan aan de basis van de handvatten in deze opvoedingshandreiking. Maar het echte vertrekpunt is dat van de pelgrim, die als Christen in het boek van John Bunyan de stad Verderf wil verlaten en op reis is naar de Stad die fundamenten heeft. De vreeze des Heere is daarmee het beginsel van de mediawijsheid.

*“Klinkt mooi, maar hoe maak ik het concreet voor mijn kind van 3?”
Een terechte vraag. Een basishouding is niet iets wat je ‘doet’, maar wat om doordenking vraagt. Om hierbij te helpen is het boekje ‘Pelgrim in Medialand’ uitgegeven waarin de vier facetten van de basishouding van een christen praktisch uitgewerkt worden (zie de leestips achter in deze handreiking).*

Leestip!

Hoe ontwikkelt een prepuber zich?

'Ik vind mama veel liever dan papa, zij snapt me tenminste. Papa wordt altijd meteen boos.' Verongelijkt moppert Johan tegen zijn broertje. Deze is het niet met hem eens: 'Tegen mij is papa altijd heel relaxt ...'
Kinderen gaan kritisch kijken naar de wereld om hen heen. Hoe komt dat?
Wat kunnen opvoeders hiermee?

In de periode van 9 tot en met 12 jaar ontwikkelen kinderen zich van schoolkind tot prepuber. Dit betekent dat ze een flinke ontwikkeling doormaken op verstandelijk, sociaal-emotioneel en lichamelijk gebied.

Lichamelijk

Kinderen in deze leeftijdsfase groeien snel. Fysiek worden ze steeds sterker en motorisch zijn ze vaardig genoeg om snel te reageren. Ze kunnen bijvoorbeeld een muziekinstrument leren bespelen, zich bekwamen in een sport en computerspelletjes spelen, waarbij ze snel moeten reageren. Kinderen gaan zich vaak ook specialiseren, bijvoorbeeld door veel te gaan tekenen of een favoriete sport te kiezen.

Tussen de 10 en 13 jaar begint bij kinderen de puberteit. Meisjes vaak wat eerder dan jongens. Dit brengt vaak al lichamelijke veranderingen met zich mee, waardoor ze zich onzeker kunnen gaan voelen.

Hiermee hangt samen dat kinderen een seksueel bewustzijn ontwikkelen. Vaak gaat dit gepaard met experimenteel gedrag als zelfbevrediging. Dit kan bij kinderen een schuldgevoel geven. Het is uiterst belangrijk dat ook over dit onderwerp een open gesprek tussen ouders en kinderen mogelijk is.

Verstandelijk

Kinderen leren in deze leeftijdsfase steeds beter zelfstandig te werken en zelf problemen op te lossen. Daarnaast krijgen ze een brede interesse op allerlei gebied. Ze worden steeds nieuwsgieriger naar de wereld om hen heen. Vaak krijgen ze een gebied waar ze extra veel belangstelling voor hebben en waar ze veel van weten. De een weet heel veel van vlinders en een ander kent alle landen met hun hoofdsteden

uit zijn hoofd.

Kinderen in deze leeftijdsfase hebben op school de basisvaardigheden aangeleerd voor het schrijven, lezen en rekenen. Ze kunnen deze kennis nu toepassen in ingewikkelder opdrachten. Zo kunnen ze een film met ondertiteling steeds beter volgen en kunnen ze steeds gemakkelijker zelf informatie verwerken door het maken van een werkstuk, een presentatie of een spreekbeurt. In deze leeftijd wordt ook het niveauverschil tussen de kinderen steeds zichtbaarder.

Sociaal-emotioneel

Kinderen in deze leeftijdsfase ontwikkelen hun sociale vaardigheden. Dagelijks gaan ze om met leeftijdsgenootjes en zo leren ze in een groep te functioneren. De rol van leeftijdsgenootjes wordt steeds belangrijker. Kinderen gaan op zoek naar hun sociale identiteit. 'Hoe zien anderen mij?' is een vraag die steeds belangrijker wordt. Hiervoor vergelijken ze zich met anderen.

Gevoelens als schuld, schaamte en jaloezie komen hierdoor meer naar voren bij deze kinderen. Ze raken ook meer geïnteresseerd in producten met een sociale waarde, zoals kleding, speelgoed, enz. Afzetten tegen anderen komt steeds meer voor, waardoor pesterijen kunnen ontstaan. Verder worden kinderen steeds mondiger en tasten op school en thuis hun grenzen af. Ze zijn doorgaans nog goed te corrigeren. Dit heeft te maken met hun

morele ontwikkeling. Ze willen de relatie met hun omgeving goed houden. Kinderen kiezen nu vaak voor spelletjes in grotere groepen, waarbij regels en afspraken belangrijk zijn.

Moreel

Rond het tiende levensjaar vindt er een omslag plaats in de morele ontwikkeling van kinderen. Voor die tijd hebben ze een primitieve vorm van moreel besef. Het kind laat iets na, omdat het anders straf krijgt of een berisping. Het kind doet iets goed, omdat het dan een beloning krijgt of goedkeuring.

Tussen de 10 en 12 jaar krijgen kinderen behoefte aan goedkeuring en waardering vanuit de sociale omgeving. Ze willen regels naleven, omdat ze een goede relatie willen onderhouden met de mensen om hen heen. Kinderen letten op wat de omgeving van hen verwacht en proberen aan die verwachtingen te voldoen.

Kinderen gaan ook nadenken over levensvragen en stellen vragen waarop volwassenen niet altijd een antwoord hebben. Ze vragen bijvoorbeeld naar de zin van het leven, of naar het waarom van alle ellende in de wereld. Kinderen kunnen ook op godsdienstig gebied diepe vragen stellen over bijvoorbeeld de uitverkiezing. (Waarom bekeert de Heere niet alle mensen?)

Ze krijgen aandacht voor waarden en normen, waarbij ze standpunten innemen waarvan ze weten dat deze door hun omgeving worden gewaardeerd.

Kinderen in deze leeftijd leren ook om emoties van anderen beter te herkennen en begrijpen. Ze leren nu ook hun eigen emoties te beredeneren.

Wat doet een prepuber met media?

'Ga jij straks nog clashen?' Ralph slingert zijn rugzak op zijn rug en kijkt naar Martin die zijn fiets uit het rek haalt. 'Is goed, maar ik ga na schooltijd altijd eerst even buiten spelen. Zullen we om vijf uur nog even Clash of Clans spelen?' 'Best! Ik zal ook aan Jorick vragen of hij meedoet. Tot straks!'

Gebruik van media

In deze leeftijdsfase krijgen kinderen steeds meer een eigen mening. Ze worden kritischer ten opzichte van de spelletjes die ze spelen, de films die ze kijken en de boeken die ze lezen. Ze vinden zaken waar ze eerder enthousiast over waren al snel te kinderachtig.

Kinderen in deze leeftijdsfase gaan steeds meer zelfstandig gebruik maken van nieuwe media. Dit houdt in dat ze steeds minder afhankelijk zijn van hun ouders, omdat ze technisch handig genoeg zijn om de computer of de tablet te bedienen. Hierdoor wordt het toezicht houden door ouders steeds lastiger. Vaak gebruiken ze nieuwe media bij hun leeftijdsgenootjes thuis, waar wellicht andere regels gelden. Hierdoor

verandert de rol van de ouder. Was deze rol eerder sterk sturend van aard, nu wordt dit meer helpend en begeleidend.

Het aantal kinderen met een eigen smartphone neemt sterk toe. Met name rond de overstap van de basisschool naar het voortgezet onderwijs krijgen veel kinderen hun eigen smartphone.

Kinderen weten goed wat ze willen en leuk vinden en spreken hierover met hun leeftijdsgenootjes. De voorkeuren van jongens en meisjes lopen in deze fase steeds meer uiteen. Ze kiezen hun eigen boeken, films en spelletjes.

Kinderen downloaden apps en gebruiken het internet voornamelijk voor het spelen van games en het kijken van filmpjes. Vaak zie je dat groepen kinderen elkaar onderling beïnvloeden, waardoor veel kinderen binnen de groep hetzelfde spel spelen, of dezelfde filmpjes bekijken. Ze zijn geïnteresseerd in informatieve media over uiteenlopende onderwerpen. Dit heeft te maken met hun nieuwsgierigheid naar de wereld om hen heen. Omdat kinderen steeds beter leren lezen, vormt het gebruik van ondertiteling steeds minder een probleem. Als het lezen nog veel energie kost, zijn kinderen minder goed in staat de film te volgen, omdat ze dan moeten lezen en kijken tegelijk.

Sociale media

Sommige kinderen zetten in deze leeftijdsfase de eerste stappen in het gebruik van sociale media. Ze gaan gebruikmaken van diverse sociale media. Omdat het voor deze kinderen steeds belangrijker wordt hoe de omgeving naar hen kijkt, vinden ze het belangrijk om zich goed te profileren op deze sociale media. De verleiding om zich mooier en beter voor te doen dan ze zijn is groot. Het is voor kinderen een manier om hiermee te experimenteren.

De soorten berichten die kinderen plaatsen zijn behoorlijk divers. Ze delen veel van wat ze doen en meemaken via internet. Kinderen zijn slecht in staat om de gevolgen hiervan te overzien en mogelijke gevaren in te schatten.

Wat behoorlijk aan populariteit wint, is het maken van vlogs. Dit zijn korte video's waarin kinderen vertellen en laten zien wat ze bezig houdt en wat ze leuk en belangrijk vinden. Het is voor kinderen een vorm van zelfbevestiging om veel positieve reacties op hun bijdragen te ontvangen in de vorm van bijvoorbeeld likes.

Het mediagebruik van jonge schoolkinderen

Voorbeelden van games

- *Subway surfer*
- *Fifa*
- *My free zoo*
- *Tanki online*
- *Minecraft*
- *Topmodel*
- *Clash of clans*
- *spel.nl*
- *funnygames.nl*

Voorbeelden van filmpjes

- *Klokhuis*
- *Dokter Tinus*
- *StukTV*
- *Enzoknol*
- *Spangas*
- *Brugklas*
- *Checkpoint*

Voorbeelden van sociale media

- *Facebook*
- *Instagram*
- *Snapchat*
- *WhatsApp*
- *YouTube*

Mediakennis

Omdat kinderen steeds zelfstandiger gebruik gaan maken van nieuwe media, is het nodig om ze wat basiskennis mee te geven:

- Kinderen moeten leren wat een goed wachtwoord is en hoe ze hiermee om moeten gaan.
- Kinderen moeten op de hoogte zijn van het bestaan van betaalde websites, apps en games en ze moeten weten hoe ze onbedoelde kosten kunnen voorkomen.
- Het is wenselijk dat kinderen weten welke onwenselijke en gevaarlijke situaties bestaan op internet en hoe ze ze zich hiertegen kunnen beschermen:
 - Er circuleren nepberichten die uitnodigen tot het delen met veel andere mensen. Dit bericht is bedoeld om een grote groep mensen voor de gek te houden. Het lijkt op een grap, meestal zonder kwade bedoelin-

gen, maar soms zijn er kwalijke gevolgen. Als berichten erg vaak gedeeld worden, kan dit mailservers platleggen met alle gevolgen van dien. We noemen dit een 'hoax'. Een voorbeeld hiervan is het bericht over een arm, zielig meisje dat iets heel ergs heeft meegemaakt. In het bericht wordt vaak verzocht om dit te delen of door te sturen, zodat veel mensen hiervan op de hoogte raken.

- Veel berichten die bijvoorbeeld per mail ontvangen worden, zijn ongewenste en ongevraagde berichten, vaak met een reclameboodschap. We noemen dit 'spam'.
- Er bestaat een vorm van internetfraude: mensen worden opgelicht door ze een e-mail te sturen en ze via een link naar een valse (bank)website te lokken en ze hier te laten inloggen met hun inlognaam en wachtwoord of hun creditcardnummer. Dit wordt 'phishing' genoemd.
- Een vorm van seksueel experimenteergedrag is het verspreiden van seksueel getinte foto's of berichten via nieuwe media. Dit is een groeiend fenomeen onder jongeren, wat 'sexting' wordt genoemd.
- Een fenomeen dat behoorlijk wordt onderschat, is het door pedofielen actief benaderen van minderjarigen, bijvoorbeeld via internet, met als doel seksueel contact. Dit is bekend onder de naam 'grooming'.
- Wat regelmatig voorkomt, is het feit dat kinderen elkaar pesten via internet of de mobiele telefoon. Dit wordt aangeduid met het woord 'cyberpesten'. Het is een gevaarlijke vorm van pesten, omdat het laagdrempelig en anoniem gebeuren kan. De gevolgen kunnen ook veel schadelijker zijn dan pesten op school. Internet is namelijk altijd en overal. Kinderen die dit overkomt, moeten daarom direct hun omgeving inlichten.
- Schadelijke bestanden die via mails of websites je computer besmetten en ongemerkt gegevens doorspelen naar onbekenden noemen we virussen, Trojaanse paarden en malware. Je kunt je hiertegen beschermen met een filter en een firewall.

Wat doet mediagebruik met prepubers?

Mam, wilt u me uitleggen hoe ik moet e-mailen? Ik wil graag opa een mailtje sturen. En Janieke of ze morgen komt spelen.' 'Leuk idee, Carolien. Ik zal het je wel even uitleggen. Toch handig hè, dat je nu de typediploma hebt?' 'Ja, en dat papa een e-mailadres voor me heeft aangemaakt. Nu heb ik tenminste een eigen account op de tablet. Dan kan Maarten tenminste niet steeds verder gaan met het spel waar ik zo lekker ver mee ben.'

Positieve invloeden van mediagebruik

- Regelmatig gebruik van Engelstalige media heeft een gunstige uitwerking op de Engelse taalbeheersing.
- Gebruik van informatieve media beïnvloedt de algemene ontwikkeling op een positieve manier.
- Educatieve programma's leren kinderen kennis en vaardigheden op verschillende terreinen.
- Diverse games stimuleren het creatief en strategisch vermogen, het vermogen om samen te werken, te communiceren en informatie te verwerken.
- Het gamen met andere kinderen begint vaak met het meekijken met hoe een ander het doet en verandert dan in het met of tegen elkaar spelen. Kinderen leren dan omgaan met regels en afspraken, winnen en verliezen.
- Het kijken naar nieuwsfilmpjes en -artikelen kan een gunstige invloed hebben op de meningsvorming van kinderen over diverse actuele zaken.

Een goede begeleiding kan hierin positief bijdragen.

- Het gebruik van sociale media kan bijdragen aan het ontwikkelen van een gezond zelfbeeld van de kinderen. Het is goed om kinderen hierbij te begeleiden. Bij uitstek kunnen attitudes als trouw, eerlijkheid en dienaarschap met de kinderen worden verkend. Hoe ben je ook online trouw aan je vrienden? Hoe kun je elkaar helpen, als je ziet dat je vriendin wordt gepest? Hoe eerlijk ben je, als je je mooier voordoet dan je bent? Hoe eerlijk ben je, als je illegaal muziek, films en games downloadt?
- Het opbouwen van een online vriendennetwerk in combinatie met een netwerk in het echte leven kan stimulerend werken op het sociaal zelfbewustzijn van kinderen. Netwerken is in het maatschappelijk leven een belangrijke eigenschap en kinderen maken dit zich spelenderwijs eigen.
- Met sociale media is het mogelijk om te laten zien dat je christen bent. Kinderen leren nadenken over hoe ze in alle onderdelen van het leven aan hun omgeving laten zien dat ze God willen dienen.

Negatieve invloeden van mediagebruik

- Kinderen in deze leeftijdsfase zijn erg gevoelig voor taalgrapjes en woordspelingen die 'op het randje' zijn. Ze nemen daardoor gemakkelijk grof taalgebruik over uit de media.
- Omdat kinderen in aanraking komen met verschillende wereldbeelden, wordt hun gewetensontwikkeling gefragmenteerd. Thuis gelden vaak andere waarden dan in de films of programma's waar ze naar kijken. Dit stimuleert mogelijk 'schakelgedrag'. Hierbij schakelen kinderen moeiteloos tussen verschillende wereldbeelden.
- Wat veel mensen zich onvoldoende realiseren, is het feit dat kijken naar een film nooit vrijblijvend is. De producer van een film heeft een bepaald mens- en wereldbeeld wat meegegeven wordt in de film, de serie of tv-programma. De kijk op ethische thema's als abortus, euthanasie en homoseksualiteit wordt door het kijken naar films en series sterk beïnvloed. Ook kunnen kinderen een ongewenst beeld krijgen van hoe een intieme relatie er uitziet.
- Kinderen zijn erg beïnvloedbaar door reclames. Reclame doet vaak een beroep op de emoties en die zijn niet altijd gemakkelijk met kennis en verstand te rijmen.

Ook kunnen kinderen nog niet altijd doorzien wat wel of geen commerciële informatie is, bijvoorbeeld bij verkapte reclames. Hierdoor kan het voorkomen dat kinderen uiteindelijk toch moeten betalen voor een online dienst die gratis leek.

- Langdurig mediagebruik heeft een slechte invloed op de lichamelijke ontwikkeling van kinderen. Het gaat hier om gevolgen op het gebied van overgewicht, lichaamshouding, oogsterkte, enz.
- Ook is er minder tijd om in het echte leven communicatieve vaardigheden op te doen. Het is daarom goed om voor kinderen een maat aan te geven. Ook in mediagebruik is matigheid een aan te leren levenshouding.
- Kinderen hebben wel behoefte aan contacten, waardoor ze gemakkelijk contact maken met mensen die ze niet zo goed kennen. Kinderen kunnen nog onvoldoende inschatten welke risico's ze hiermee lopen.
- Pesten via internet (cyberpesten) is een reëel risico, omdat dit onzichtbaar en laagdrempelig door iedereen gedaan kan worden. Soms gaat dit over duidelijk aanwijsbaar gedrag, als uitschelden of iemand uit de Whatsapp-groep verwijderen. Soms is het veel subtieler door bijvoorbeeld iemand te negeren. De gevolgen voor het gepeste kind kunnen jaren later nog merkbaar zijn.
- Omdat kinderen gaan experimenteren en hun grenzen gaan aftasten, komen ze via het internet gemakkelijk in aanraking met ongeschikte inhoud, als geweld en erotiek. Het is daarom goed om te zorgen voor gefilterd internet. Ook is het essentieel om van jongs af een open verhouding met kinderen op te bouwen, waarin een gesprek mogelijk is. Zie hiervoor ook de gesprekstips in deze handreiking.
- Lezen vanaf het scherm kan oppervlakkig leesgedrag in de hand werken. Ook is het heel gemakkelijk om meerdere activiteiten gelijktijdig te doen. Multitasking gaat echter ten koste van de kwaliteit en de efficiency.

Begeleiden naar mediawijsheid

'Mijn vader doet ook mee met Age of Empires. Hij heeft al een level 4-kasteel.' 'Echt waar? Hoe heet je vader? Dan ga ik even kijken.' Bart en Karel buigen zich over de tablet. 'Wel cool, dat je vader dat doet.' 'Ja, best wel. Hij praat best vaak met ons over de spelletjes die we spelen. Sommige spelletjes vindt hij niet goed, andere wel. Soms vindt hij een spelletje niet zo leuk, maar mogen we het zelf weten.'

Zoals opvoeders kinderen stap voor stap voorbereiden op zelfstandige deelname aan het verkeer, is het van belang om kinderen ook stap voor stap voor te bereiden op het zelfstandig gebruik van nieuwe media. Hieronder staan hiervoor een aantal tips:

Gesprekstips

- Praat met uw kind over zijn mediagebruik. Zoals u belangstelling toont voor de belevenissen van het kind op school of in zijn vrije tijd, toont u ook belangstelling voor zijn mediagebruik. Wees terughoudend in het geven van negatieve reacties, omdat het kind dan in latere gesprekken bepaalde zaken bewust gaat verzwijgen. Blijf dus open en geïnteresseerd. Een te strenge houding werkt illegaal gedrag van kinderen in de hand. Geef zo nodig wel tips en leg uit, waarom u dit doet. Geef uw kind echter ook ruimte om zijn eigen afwegingen te maken.
- Bespreek met uw kind de wijze van invulling van vrije tijd. Maakt uw kind ook tijd vrij om in zijn Bijbeltje te lezen en te bidden? Aanvullend hieraan kunt u afspraken maken over de hoeveelheid schermtijd per dag. Zie hier voor ook de voorbeeldafspraken verderop in deze handreiking.
- Vertel uw kind wat u zelf vindt van een bepaalde app, spelletje of programma. Kinderen leren hierdoor ook een mening te vormen. Probeer ook op een natuurlijke manier de Tien Geboden hierbij te betrekken.
- Het is belangrijk dat kinderen leren dat Gods geboden ook online van kracht zijn. Hun gedrag moet ook online niet in strijd zijn met Gods Woord.
- Als een geweldspelletje of een bepaalde film ter discussie staat, is een veel voorkomende vraag van kinderen: 'Het is toch niet echt?' U kunt dan de volgende vragen stellen om het gesprek te openen:

- Wat is het doel van het spel? Bouwen of breken? Als het doel is om te doden, of om te stelen, kun je je afvragen of dit is naar Gods gebod.
- Wat zou je ervan vinden als je moeder met de buurman een film gaat maken, waarin ze doen of ze getrouwd zijn? Zou de Heere dit goed vinden? Zou je daarnaar willen kijken?
- Wat zijn onderliggende boodschappen in deze film of dit tv-programma? Stelen loont? Liegen mag? Homoseksualiteit is prima? Popmuziek is een goede uitingsvorm?
- Toon interesse in de internetvrienden van uw kind. U heeft ook interesse in zijn vrienden in de 'echte wereld'. U kunt hierin ook sturend optreden, als uw kind vrienden heeft toegevoegd die hij in het echte leven nog nooit heeft ontmoet. Vraag ook hoe hij met deze online-vrienden omgaat. Zit er een verschil in zijn omgang met online-vrienden en de vrienden in de echte wereld? Komt hij op voor de zwakkeren? Durft hij zijn vrienden voorzichtig te corrigeren?
- Praat met uw kind over mogelijke negatieve ervaringen. Spreek af dat uw kind

signalen van cyberpesten meteen met u bespreekt! Probeer ook hier negatieve reacties te vermijden om in de toekomst het gesprek open te houden. Blijf kalm, open en geïnteresseerd. Als dat in de gegeven situatie passend is, probeer dan ook te relativeren.

- Geef uw kind af en toe een artikeltje uit de krant, of uit het kerkelijk blad te lezen en stel daarna een paar vragen. Hetzelfde kunt u doen met een artikeltje op internet. Gebruik hierbij bijvoorbeeld berichten over mediagebruik. Denk bijvoorbeeld aan nieuws over cyberpesten, sexting of grooming. Mogelijke vragen zijn: Wat vind je hiervan? Wat kun je hiervan leren? Wie zou dit nog meer moeten lezen? Wat wil je hiervan onthouden? Denk je dat het waar is wat hier staat? Enzovoort. U stimuleert hiermee onder andere een kritische leeshouding.

Afspraken

Maak duidelijke afspraken met uw kind over de volgende zaken:

1. Hoeveel tijd mag uw kind per dag gebruikmaken van media?

Het is moeilijk om hier een duidelijke richtlijn voor aan te geven. In elk geval is het belangrijk om te differentiëren in leeftijd, maar ook naar het soort mediagebruik. Het bekijken van een natuurfilm mag anders wegen dan een actief spel. Bovendien is het niet aan te raden om elke dag een 'quotum' af te spreken dat iedere keer benut moet worden, maar juist een maximum waar alleen in bijzondere omstandigheden van afgeweken kan worden.

Een jonger kind mag minder tijd besteden, een ouder kind meer. Richtlijn voor basisschoolleerlingen: 30 - 60 minuten per dag. Dit gaat alleen om de tijd voor ontspanning. Het is verstandig om voor schoolwerk geen tijdslimiet te stellen. Als uw kind online zijn dictee moet oefenen en hij kan nog niet zo snel typen, gaat zijn schermtijd alleen al op aan zijn schoolwerk. Dit zet zijn schoolwerk onder druk.

2. Waar mag uw kind gebruikmaken van media?

Het is goed om het beeldscherm gebruik op de slaapkamer niet toe te staan. Uitzonderingen zijn wel mogelijk, bijvoorbeeld als uw kind zich moet concentreren op zijn typeles. Door het toestaan van schermtijd op de slaapkamer heeft u te weinig overzicht op wat hij doet en hoe lang hij dit doet.

3. Wanneer mag uw kind gebruikmaken van media?

Kinderen zijn gebaat bij rust, reinheid en regelmaat. Ook bij het gebruik van nieuwe media. Het is daarom goed om vaste momenten op de dag af te spreken. Maak wel het voorbehoud dat het soms kan voorkomen dat er een dag geen tijd is voor dit mediagebruik. Bijvoorbeeld bij een dagje uit. Mediagebruik is geen recht. Laat kinderen in ieder geval geen gebruikmaken van media vlak voor het slapen gaan. Mediagebruik heeft een activerende invloed op de hersenen. Het is goed om kinderen tot rust te brengen, voordat ze gaan slapen.

4. Welke apps/games mogen worden gedownload?

Het is belangrijk dat de leeftijdsclassificatie die aan apps gegeven worden, ook worden gehandhaafd. Het is onwenselijk dat kinderen games spelen, die voor oudere kinderen zijn bedoeld. Verder is het goed om met elkaar te spreken over het identiteitsaspect. Welke apps/games kunnen wel en welke niet? Wat moet uw kind doen bij apps waar hij over twijfelt? Vraag ook gerust wat er met uw kind gebeurt, als hij deze app gebruikt en wat u hem ziet doen. Wordt hij erg gespannen en agressief als hij Tanki Online speelt? Wat zegt dit over deze game? Maak ook afspraken over hoe er omgegaan wordt met betaalde apps. U kunt ervoor kiezen om dit niet toe te staan. U kunt er ook voor kiezen om te werken met een budget per week of per maand.

5. Hoe houdt u toezicht?

Maak hierover afspraken met uw kind. Er zijn allerlei vormen van ouderlijk toezicht, die u kunt instellen op de tablet of het mobiel van uw kind. Wees transparant in welke instellin-

gen u instelt.

Houd bij kinderen in deze leeftijdsfase ook online toezicht. Dit gaat verder dan het instellen van schermtijd en filtering, waarover hierboven wordt gesproken. Spreek met uw kind af, dat u af en toe door zijn Whatsapp-berichten heen wilt

scrollen, dat u af en toe wilt zien welke apps er zijn geïnstalleerd, enzovoort. Als u naar aanleiding hiervan zaken ontdekt die u met uw kind wil bespreken, houd dan de eerder genoemde gesprekstips voor ogen: Kijk uit met negatieve reacties, wees open en nieuwsgierig. Bied eventueel aan dat uw kind ook uw mediagedrag mag bekijken. Dit creëert wederzijdse openheid.

Voorbeelden van ouderlijke controle

- *Parental control van Windows*
- *Kliktime*
- *Qustodio*
- *Filternet*

Tips

- Pas afspraken ook consequent toe. Als u begint met het maken van uitzonderingen, geeft u het signaal dat blijkbaar alle afspraken ter discussie staan. Het is wel aan te bevelen om af en toe de afspraken nog eens langs te lopen en eventueel aan te passen.
Let op: Een afspraak is niet gelijk aan een regel. De opvoeder kan een regel stellen. Hierover is geen discussie mogelijk. Een afspraak heeft iets wederzijds. Beide partijen kunnen zich hierin vinden en committeren zich hieraan.
- Praat met andere opvoeders! Welke keuzes worden door anderen gemaakt? Wat zijn daar de achterliggende gedachten? Beoordeel elkaar niet maar weet wel van elkaar waar je staat. Respecteer elkaar daarin. Val elkaar ook niet af.

Johan neemt op woensdagmiddag zijn vriendje Kees mee naar huis. 'Weet je welk spel gaaf is? Tanki Online. Moet je kijken hoe sterk mijn tank al is!'

Petra hoort haar enthousiaste zoon, terwijl hij de computer aan wil zetten. Laatst heeft ze de moeder van Kees gesproken en ze weet dat zij en haar man moeite hebben met dit spel. 'Johan, het is beter om nu geen Tanki Online te doen. Bij Kees thuis vinden ze dat niet fijn. Kies maar even een ander spel uit dat jullie samen kunnen doen.'

- Er zijn ouders die met andere ouders afspreken om hun kind pas op oudere leeftijd een smartphone te geven. Het is goed dat deze ouders heel goed

nadenken over de wijze waarop ze hun kind voorbereiden op het moment dat ze deze wel krijgen. Hoe kunt u in voorbereiding op dit moment uw kind bepaalde vaardigheden geven en vormen? In de leeftijdsfase van 9 tot 12 jaar zijn kinderen over het algemeen nog goed te corrigeren. Op latere leeftijd wordt dit een stuk lastiger.

U kunt er bijvoorbeeld voor kiezen om uw kind wel een gewone mobiel te geven, waardoor ze via WhatsApp op de computer toch ervaring hiermee op kunnen doen.

Handelingstips

- *Voorbeeldgedrag:* Opvoeden is voor 80% voorleven. Houdt u daarom ook zelf aan de gemaakte afspraken. Als u afsprekt om geen mobiel te gebruiken tijdens de maaltijd, houdt u zich daar zelf ook aan. Ook als u vindt dat het dringend is! Als uw kind ziet dat u de neiging hebt om bij iedere melding uw mobiel te pakken, krijgt uw kind het signaal dat dit blijkbaar een goede manier is om met nieuwe media om te gaan.
- *Zorg voor alternatief:* Maak tijd vrij om met uw kind alternatieve activiteiten te doen. Ga eens met uw kind voetballen, bezoek een museum en lees vooral veel voor. Ook oudere kinderen vinden het heerlijk om voorgelezen te worden. Dit is goed voor hun algemene ontwikkeling en voor hun woordenschat. Het stimuleert het leesplezier en uw kind heeft even echte aandacht van u.
- *Maak samen gebruik van media:* Dit verhoogt uw betrokkenheid op het media gedrag van uw kind. U kunt bijvoorbeeld samen het journaal bekijken, of samen een game spelen, zoals u ook samen met uw kind met Lego speelt.
- *Vorbereiding:* Help uw kind ook met een goede voorbereiding. Help uw kind bij het verzinnen van een goede gebruikersnaam en wachtwoord.
- *Blijf up-to-date:* Blijf op de hoogte van de nieuwe ontwikkelingen. Dit kunt u zelf doen door af en toe op internet rond te surfen, de krant in de gaten te houden, of anderen te bevragen waarvan u weet dat die op de hoogte zijn.
- *Filter en ouderlijk toezicht:* Regel een filter en een ouderlijk toezicht. Dit is wellicht niet waterdicht, maar vormt wel een vangrail aan de rand van de weg. Wees naar uw kind transparant over welk ouderlijk toezicht u gebruikt en wat u hier instelt. Er zijn ook filters op de markt voor mobiele telefonie. Als u dit technisch lastig vindt, zoek dan iemand in uw omgeving die uw hierbij helpen kan.

Referenties

Angerenstein (2011). *Methodisch begeleiden. SAW Digitale content, DC67 Morele ontwikkeling en opvoeding*. Meppel: Edu'actief. Op 15 juni 2016 verkregen van: http://www.profi-leren.nl/files/saw_dc67_morele_ontwikkeling.pdf

Fieret, W. (2015). *Vorming onder spanning. Refo-jongeren in de moderne cultuur. Lectoraat Werken aan de Opdracht*. Amersfoort: Hoornbeek.

Lectoraat Nieuwe Media (2013). *Onderzoek mediagebruik jongeren*. Gouda: Driestar educatief.

Lectoraat Nieuwe Media (2016). *Onderzoek naar verandering in gebruik sociale media onder jongeren uit de gereformeerde gezindte*. Gouda: Driestar educatief.

Nederlands Jeugd Instituut (2015). *Media? Gewoon opvoeden! Toolbox Mediaopvoeding voor professionals. Factsheet mediagebruik 6- tot en met 8-jarigen*. Utrecht: NJI.

Profi-leren (n.d.). *Morele ontwikkeling en opvoeding*. Op 10 juni 2016 verkregen van www.profi-leren.nl/files/saw_dc67_morele_ontwikkeling.pdf.

Meer lezen

Compennolle, T. (2015). *Ontketen je brein: hoe hyperconnectiviteit en multitasken je hersenen gijzelen en hoe je eraan kunt ontsnappen*. Amsterdam: Lannoo-Meulenhoff.

De Bruijn, S. D., (2015). *De sneltrein van de sociale media. Kerkblad Hersteld Hervormde Kerk*, 14-15.

De Bruijn, S. D., (2015). *Een noodrem voor de sociale media. Kerkblad Hersteld Hervormde Kerk*, 14-15.

De Bruijn, S. D., & Van Dam, H. (2017). *Pelgrim in medialand*. Apeldoorn: Uitgeverij De Banier.

Fieret, W. (2015). *Vorming onder spanning. Refo-jongeren in de moderne cultuur. Lectoraat Werken aan de Opdracht*. Amersfoort: Hoornbeek.

Heuves, W. (2006). *Pubers, ontwikkeling en problemen*. Assen: Uitgeverij Van Gorcum.

Nederlands Jeugd Instituut (2015). *Media? Gewoon opvoeden! Toolbox Mediaopvoeding voor professionals*. Utrecht: NJI

Pardoën, J.A. (2012). *Focus! Over sociale media als grote afleider*. Amsterdam: SWP Uitgevers.

Pardoen, J.A., Pijpers, R., & Boeke, H. (2005). *Mijn kind online: hoe begeleid je je kind op internet*. Amsterdam: SWP Uitgevers.

Valkenburg, P. (2014). *Schermgaande jeugd: over jeugd en media*. Amsterdam: Prometheus.

Driestar *onderwijsadvies*

Driestar educatief

Burg. Jamessingel 2 Postbus 368 2800 AJ Gouda
T 0182-540333 info@driestar-onderwijsadvies.nl

www.driestar-onderwijsadvies.nl

Driestar onderwijsadvies adviseert en begeleidt scholen voor voortgezet en (speciaal) basisonderwijs, met inspirerend onderwijs en goede zorg als ideaal. Wij zijn een onderdeel van kenniscentrum Driestar educatief en werken nauw samen met Driestar hogeschool en Driestar managementadvies.